

Werkloosheid volgens **etniciteit**: een stap te ver?

Dirk Malfait

Sinds januari 1999 hanteert de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) in zijn maandverslagen en op zijn *website* het kenmerk 'etniciteit' om de werklozengroep (de niet-werkende werkzoekenden) te beschrijven. Hiermee is de VDAB de eerste 'statistische instelling' in België die zijn inwoners *labelt* in categorieën die verwijzen naar het geboorteland van (veelal) de ouders of de grootouders. Alhoewel de invoering van de categorie 'etniciteit' geen waardenneutrale beslissing is, en er controverse over zou kunnen/moeten bestaan, werd hier nauwelijks publiekelijk over gedebatteerd.

De vraag is of zulke opdeling van de werklozen volgens 'afkomst' wenselijk en/of nuttig is. In wezen worden er in deze officiële overheidsstatistieken immers twee soorten (werkzoekende) Belgen gecreëerd: de 'Blut und Boden'-Belgen (de etnische Belgen) en de niet-'Blut und Boden'-Belgen. Binnen deze laatste groep heeft de VDAB enkel de Maghrebijnen en Turken geselecteerd als onderdeel van de 'etnische niet-Europeanen'.

1. NOBELE UITGANGSPUNTEN

Uit onderzoek in opdracht van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) bleek dat genaturaliseerde Belgen van Marokkaanse afkomst dezelfde problemen ervaren om een job te vinden als de niet-genaturaliseerde

Marokkanen. Uit een studie van de Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele aangelegenheden (DWTC) en van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR) (*Etnische discriminatie bij aanwerving. Belgische deelname aan het internationaal vergelijkend onderzoek van het Internationaal Arbeidsbureau, Brussel, 1997*) bleek afkomst de discriminerende factor bij aanwerving. Niet het Belg zijn, maar de afkomst (van de ouders) bepaalt de arbeidsmarktpositie, zoals bv. in de VSA niet het Amerikaanse staatsburgerschap van belang is, maar wel iemands huidskleur. Vermits steeds meer allochtonen de Belgische nationaliteit aannemen (al dan niet reeds bij de geboorte), kan men de positie van deze groepen steeds minder statistisch in kaart brengen. Eind 1999 is ongeveer 39% van de allochtone werkzoekenden van Maghrebijnse en Turkse afkomst Belg, zo blijkt uit een studie van de Interdepartementale Commissie Etnisch-culturele Minderheden (Icem) (*Het Vlaams beleid*

Dirk Malfait is werkzaam op het Steunpunt Werkgelegenheid-Arbeid-Vorming (WAV).

naar *etnisch-culturele minderheden, Jaarrapport 1999*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 2000).

Via de nota 'De tewerkstelling van migranten. Engagementen van de Vlaamse regering en de Vlaamse sociale partners' van het Vlaams economisch en sociaal overlegcomité (Vesoc) (8 juni 1998) engageren betrokkenen zich ondermeer om een concreet systeem van *vrijwillige registratie* op basis van etnische afkomst uit te werken, rekening houdend met de subjectieve definitie van de werkzoekenden zelf en met de wet op de *privacy*. In de beheersovereenkomst tussen VDAB en Vlaamse regering luidt het dat de VDAB een registratiesysteem instelt dat mogelijkheden biedt om streefcijfers te bepalen m.b.t. de kansen op de arbeidsmarkt. Het ficheren van deze doelgroepen, zo wordt bear-gumenteed, is noodzakelijk, ten eerste, om aan te tonen dat deze categorie achtergesteld is ten aanzien van de 'echte' Belgen en, ten tweede, om de omvang van deze 'doelgroep' te kwantificeren, zodat specifieke acties kunnen ontwikkeld worden in het kader van het gelijkheidsbeleid. Op het eerste gezicht een no-bele doelstelling.

Dit roept echter ook enkele vragen en bedenkingen op. Uitgaande van dezelfde redenering kan men er voor pleiten om ook enkele andere achtergestelde groepen op de arbeidsmarkt, zoals de drugsverslaafden, de ex-gedetineerden, de homo's en lesbiennes (niet-werkende werkzoekenden volgens seksuele geaardheid!), de zwaarlijvigen, de papierlozen enz. te inventariseren. Ook de focus enkel richten op de Marokkanen en de Turken is selectief. Wat bv. met de 'nieuwkomers', de geregulariseerden uit vooral het oosten van Europa? De publica-

tie van deze (geaggregeerde) gegevens volgens etniciteit lijkt allezins op haastwerk, zonder stil te staan bij de mogelijke latente effecten. Waar het nu in wezen op neerkomt, is dat de VDAB de (Belgische) moslims die zich als werkzoekenden aanmelden, inventariseert. Bovendien gaat de VDAB verder dan louter registratie, door er in zijn publicaties een aparte variabele van te maken. De 'etniciteitsdenkers' wrijven zich intussen in de handen, want een officiële instantie bedient zich van hun jargon.

Dirk Malfait

De 'etniciteitsdenkers' wrijven zich in de handen, want een officiële instantie bedient zich van hun jargon. ”

2. ENKELE BEZWAREN

Welke tegenargumenten kan men aanhalen om ze af te wegen tegen de behoefte om de achtergestelde arbeidsmarktpositie van de Belgische moslims te kwantificeren en vooral om die te publiceren?

2.1 Enkele principiële opwerpen

Los van het bedenkelijke feit dat de aandacht enkel op de Marokkanen en de Turken is toegespitst, is vooral de statistische institutionalisering van twee soorten Belgen op zijn minst dubieus. Zonder pathetisch te willen klinken, dienen we slechts te verwijzen naar de recente geschiedenis om duidelijk te maken tot welke excessen de officiële opdeling van inwoners volgens 'etniciteit' kan leiden (Rwanda, Bosnië, Zuid-Afrika). Ook in België is het politiek misbruik van deze statistische apartheid niet ondenkbaar. Het Vlaams Blok bv. spreekt over culturen en etnieën, wat een minder opvallende variant van het rassendenken is. Het lijkt erop dat de overheid zich het Blok-jargon laat opdringen, of het op zijn minst laat binnensluipen. Het Blok kent maar al te goed de kracht van het woord en de taal.

Bovendien kan men zich de vraag stellen hoeveel generaties men etnisch Turk of Maghrebijn blijft. Na welke periode brengt men deze Belgen niet meer onder binnen de groep 'etnisch niet-Europeaan' of is men gedoemd Eeuwig Anders te blijven? Moeten deze Belgen misschien ook hun naam, hun godsdienst veranderen? En wat als Turkije binnen afzienbare tijd toetreedt tot de EU? Gaan we dan onze land- en Uniegenoten categoriseren als 'etnische niet-Europeanen' binnen de EU? En nogmaals, waarom geldt de huidige etniciteitsindeling enkel voor de mensen met wortels in de islamitische cultuur?

Vertrekkend van het gelijkheidsbeginsel is een statistische opdeling in 'echte' en 'ersatz'-Belgen te verwerpen. Momenteel weegt het primaat van het willen weten zwaarder dan het gelijkheidsprincipe en dit lijkt me geen gezonde evolutie. 'Alle Belgen zijn gelijk voor de wet, maar niet in de statistiek'. Is de bestaande etniciteitsindeling in de VDAB-publicaties trouwens wel juridisch *koosjer*? Formeel is de VDAB gedekt door een advies van de commissie ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Dit slaat op de verwerking van 'gevoelige persoonsgegevens', m.a.w. op de individuele registratie, overeenkomstig artikel 6 van de wet van 8 december 1992 en het KB nr. 14 van 22 mei 1996. Los van de vraag of dit advies (en dus de registratie) op zijn beurt een juridische toetsing ten gronde zou doorstaan, rijst de vraag of de publicatie in de VDAB-statistieken (de collectieve registratie) in overeenstemming is met de rechtsregels. Louter hypothetisch, lijkt het me uitgesloten om in de statistieken de variabele jood en niet-jood te weerhouden.

Dirk Malfait

Het lijkt erop dat de 'overheid' zich het Blok-jargon laat opdringen, of het op zijn minst laat binnensluipen. ”

Willen de allochtonen zelf op deze manier bestempeld worden? Weten zij dat ze op deze manier *als groep* in kaart gebracht en officieel *gelabeld* worden? Zijn ze zich ervan bewust dat de vraag naar afkomst tijdens de inschrijving bij de VDAB (de zgn. vrijwillige registratie in het AMI-systeem) voor dit doel gebruikt wordt? Weten ze dat hun naam door een programma gaat, met als doel de etnische afkomst te achterhalen en hun als groep te categoriseren? Als dit niet het geval is, is de bestaande indeling in de officiële overheids-

statistieken niet enkel moreel discutabel, maar ook juridisch vermoedelijk precair en daarenboven achterbaks. Iemand die *niet* etnisch wil geregistreerd worden, moet ten kantore een document ondertekenen of een aangetekend schrijven sturen (voor de bestaande 'klanten').

Iemand die dit niet doet, wordt 'vrijwillig' geregistreerd. Als individu zou ik me onder de stempel 'etnische Vlaming' alleszins niet echt makkelijk voelen, maar dit terzijde. Merken we terzake op dat de Marokkanen en Turken die weigeren zich etnisch te laten registreren, via de naamherkenning door het systeem een maand na inschrijving toch *gelabeld* worden. Ook in Lokale Klanten Centra (een LKC verwijst naar de geografische indeling bij de VDAB) waar de individuele etnische registratie gebrekkig verloopt, worden de allochtonen toch via 'het systeem' herkend.

Dirk Malfait

Waarom geldt de huidige etniciteitsindeling enkel voor de mensen met wortels in de islamitische cultuur? ”

2.2 Enkele praktische opwerpingen

Naast de principiële bezwaren kan tevens een aantal methodologische tegenwerpingen ingebracht worden. Als argument tegen het ter discussie stellen

van de opdeling van de werkløzengroep volgens etniciteit voert men aan dat er in de statistieken toch ook een opdeling gemaakt wordt naar andere persoonskenmerken zoals geslacht, leeftijd, onderwijsniveau. Het verschil met etniciteit is dat het hier om elkaar uitsluitende categorieën gaat: men is niet én man én vrouw, men is niet én laag- én hooggeschoold... men is niet én Belg én niet-Belg. Toch gebeurt dit laatste wel via het in het leven roepen van het artefact 'etniciteit'. En eenmaal binnen het idioom van het etniciteitsdenken is de stap naar twee uitsluitende categorieën (etnische Marokkanen of Turken en etnische Europeanen) wel plausibel. Feit is dat de stap naar het etniciteitsdenken deontologisch dubieus is. Ter illustratie wil ik de logica van het actuele denken binnen de VDAB eens doortrekken. Het is alsof men een universitair afgestudeerde statistisch categoriseert onder bv. 'laaggeschoold milieu', als de ouders van betrokkene laaggeschoold zijn. Bovendien gaat men het kenmerk 'intellectuele afkomst' hoger waarderen dan het feitelijk diploma. Vermoedelijk zou zulke indeling op weerstand botsen, omdat die niet strookt met het overheersende middenklassedenken.

Voorts kan de vraag gesteld worden welke informatie de opdeling van de werklozen volgens 'etniciteit' uiteindelijk oplevert. De absolute en relatieve omvang (en de evolutie) van de groep 'allochtonen van Maghrebijnse en Turkse afkomst' in de werkloosheid kan men in kaart brengen. Zo waren er in 1999 in Vlaanderen gemiddeld ongeveer 17.216 werkzoekende etnische Maghrebijnen en Turken, tegenover 10.550 niet-werkende werkzoekenden met de Turkse of Marokkaanse nationaliteit. In de eerste variabele stabiliseert de werkloosheid t.a.v. een jaar eerder, terwijl bij de

Dirk Malfait

Welke informatie levert de opdeling van de werklozen volgens 'etniciteit' uiteindelijk op?

”

tweede de werkloosheid afnam met ongeveer 4% (VDAB-data-beheer en -analyse, *Jaarverslag arbeidsmarkt Vlaanderen 1999*, Brussel, 2000). Het verschil tussen etniciteit en nationaliteit vinden we vooral bij de jongeren. Is deze 'meeropbrengst' het

invoeren van een statistische apartheid waard?

De informatie m.b.t. etniciteit laat bovendien niet toe de *werkloosheidsdruk* te berekenen. De verhouding tussen het aantal werklozen en de bevolking volgens 'etniciteit' kan in principe niet berekend worden, tenzij men het namenprogramma laat lopen voor de hele bevolking. In de noemer enkel de nationaliteit opnemen, zou dan weer tegengesteld zijn aan de basisdoelstelling van het etniciteitsdenken. Toch is deze index een belangrijk instrument om aan te tonen dat bepaalde groepen harder met werkloosheid geconfronteerd worden dan andere. Met nationaliteit kan de werkloosheidsdruk wel berekend worden. De werkloosheidsgraad is het aantal werklozen in de beroepsbevolking (werklozen + werkenden). De werkenden volgens etniciteit zijn momenteel in de statistieken niet beschikbaar. Ook het aantal werkenden volgens nationaliteit zijn niet systematisch opgenomen in de bestaande RSZ-statistieken.

Ook de methode zelf om vast te stellen of bepaalde landgenoten van Marokkaanse of Turkse origine (d.w.z. de ouders) zijn, roept enkele vragen op. Dit gebeurt o.m. aan de hand van een namenprogramma. Los van het feit dat enkel Maghrebijnse en Turkse namen opgenomen zijn, zal men met deze handelwijze de omvang nooit exact kunnen bepalen, wat toch één van de basisdoelen is. Zo worden enkel de niet-werkende werkzoekenden weer-

houden die én een 'vreemde' (*in casu* Arabische of Turkse) voornaam én familienaam hebben. Wat met kinderen uit 'gemengde' huwelijken? Gemengde huwelijken die zeker bij de jongere generaties kunnen voorkomen (zij vallen door de mazen van het nationaliteitsnet, en vormen dus het 'doelpubliek' van de etniciteitsvariabele). Een kind van een vader met een Maghrebijnse naam en een moeder met een niet-Maghrebijnse naam - bv. Karim Ben Ali - wordt als etnisch Maghrebijn beschouwd, terwijl een kind uit een vader met een niet-Maghrebijnse naam en een moeder met een Maghrebijnse naam - bv. Karim Van Overmierre - niet zal weerhouden worden als etnisch Maghrebijn. Als het kind echter de familienaam van de moeder krijgt, keert de situatie in bovenstaande gevallen om. En wat met de allochtoon die zijn kind Jefke noemt?

Dirk Malfait

Wat met de allochtoon die zijn kind Jefke noemt?

”

Ten slotte loopt ook de benaming van de variabele mank. Etniciteit verwijst naar een bevolkingsgroep (de etnie). Toch verwijzen de VDAB-statistieken naar een geografisch gebied (de Maghreb) en naar een nationale staat (Turkije) om de variabele 'etniciteit' te kenmerken. De kinderen van de overwegend ingeweken Berbers bestempelen als Maghrebijnen is zoals de *Ardennois* categoriseren als etnische Laaglanders (behorend tot de Lage Landen). Ook de grote populatie Koerden zal het niet echt gepast vinden dat zij in de VDAB-statistieken figureert als etnische Turken (dat

dit nogal gevoelig ligt, is een *understatement*).

Bovendien is het concept 'etniciteit' op zich zeer dubbelzinnig. Veelal verwijst dit begrip naar een groep (bevolking) die dé groep (het volk) als identificatiemiddel hanteert en hiervoor o.m. geschiedenis en allerlei symbolen aanwendt (de Vlaming, de Limburger, de Huron, de Koerd enz.). In die zin is etniciteit een *construct*. Binnen de antropologische wetenschappen zijn er diverse denkrichtingen en opvattingen over dit begrip. Los van de ver-

keerde karakterisering van de variabele 'etniciteit' wordt dit begrip dus in een oneigenlijke betekenis gebruikt. In het kader van de bestaande opdeling zou het daarom beter zijn te spreken van 'niet-werkende werkzo-

kende volgens afkomst of niet-werkende werkzoekende volgens geboorteland van de vader of moeder'.

Nog wenselijker zou het zijn om deze variabele niet meer te publiceren in de officiële statistieken. Men loopt immers het risico dat deze indeling op termijn verabsoluteert, en de gepolariseerde samenleving een legitimatie krijgt in de officiële overheidsstatistieken. Ja maar, dan kunnen we ook niets voor deze doelgroep doen, klinkt het dan, terugkerend op het nobele uitgangspunt. Tussen accuraat, maar discreet registreren met het oog op concrete acties en het gretig onbesuisd publiceren, bestaat er een grote kloof die thans met zevenmijlslaarzen genomen wordt.

1911-1920

Honderd jaar verbondenheid (2)

Jozef Mampuyts

In zijn beginperiode werd *De gids op maatschappelijk gebied*, net zoals de hele christelijke sociale beweging, gekenmerkt door een fel antisocialisme. Meestal was dit primitief, zonder enige nuance. Soms kon men echter ook een meer genuanceerde benadering lezen, zoals in bijgaand artikel 'Onze Godsdienst en de Socialisten' van Floris Prims, de feitelijke hoofdredacteur van *GMG* tot het midden van de jaren twintig. Cruciaal voor Prims was het onderscheid tussen het socialisme "in zijn marxistische rijpheid en rotheid de volledige dwaalleer dezes tijds" en "de-menschen-in-het-socialisme". Het kwam er op aan deze laatste terug te winnen voor het christelijk geloof. Waar hebben we zo iets nog gehoord ?

"Dat het socialisme schoone zielen in de hel stort is het droevige, onloochenbare feit waarom ieder zielzorger, ja ieder christen mensch heeft te treuren en bezorgd te zijn. Menschen uit onze Kempen, wier voorouders vijftien eeuwen lang den godsdienst waren toegedaan en met het kruisken tusschen de biddende vingers zijn ten grave gedaald, komen in aanraking met socialistisch gemoedsleven, verblinden er zich zelve, en bannen 't kruis uit den huize. (...) Maar de socialistische gemoedsstemming is niet de gemoedsstemming van den woestaard. De socialistische gemoedsstemming is doorgaans edeler. Zijne misnoegdheid tegen de bestaande maatschappij is niet altijd, en zelden uitsluitelijk geteeld op ikzucht. Heeft die misnoegdheid ook aangevangen bij een eigen pijnlijk ondervinden van de wantoestanden onzer kapitalistische maatschappij, zij verheft zich in een oprecht mee-gevoelen, eene ware sympathie voor de broeders der klasse. Is ook dit het geval niet met allen, - aan schurftige schapen ontbreekt het nergens, - toch is her-

haaldelijk dat gevoelen van broederlijkheid minder of meer ontwikkeld, te erkennen. En dit brengt mee dat het gevoelen van godsdienstverachting minder een persoonlijk gevoelen is bij menigen socialist, dan een gevolg zijner algemeene klassebeschouwingen. Bij den antigodsdienstigen liberaal is de godsdiensthaut veel dikwijler geteeld op persoonlijk libertinisme; veel minder dan de socialist is hij tot hooge persoonlijkheid, tot karakterdaeden bekwaam. (...) Ook heb ik als geestelijke tienmaal liever met een socialist dan met een liberaal te doen, omdat de socialist doorgaans, ondanks zijn uitzinnige, toch idealistische droombeelden, meer karakter heeft, meer mensch is. 't Is van dien idealistischen kant uit dat de socialist het dichtst bij ons staat. Den godsdienst hebben de volgelingen der roode vlag van kant gesmeten, omdat het socialisme er tegen was en de godsdienst zelf antisocialist was, zonder te begrijpen eigenlijk in welk geloofspunt er nu juist strijd was tusschen die twee. (...)

Hoe droevig! Ei, de socialistische leiders besef-

fen niet welke grote kwaaddoeners ze zijn door aan de menigte den steun te ontnemen die haar zieleven edel houdt en de zon van het eeuwige over het aardse lichten doet. De socialistische revisionisten beginnen dat wel in te zien, (...) beginnen te begrijpen dat zij zelve na al het oude uit kinderspel te hebben verwoest, den hemel een nieuwen Christus zullen moeten afbidden om hooge mensche-lijkheid in hunne nieuwe maatschappij te verwerven. Zegde Vandervelde niet dezen verschrikkelijk waren zin waarin de veroordeeling ligt van het socialisme: 'Si les travailleurs triomphaient sans avoir accompli les évolutions morales qui leur sont indispensables, leur règne serait abominable et le monde serait re-

plongé dans des souffrances, des brutalités et des injustices plus grandes que celles du présent'. (...)

Maar soms in 't leven zijn er oogenblikken daar, dat de borst hijgt naar lucht uit het metaphysieke, uit de bovenstoffelijke wereld, dat het raadsel des levens zich opdringt, machtig als een sphinx die te allen prijze antwoord eischt. 't Moet daarom geen Titanic zijn die vergaat, een kindersterfbed is even zoo ontroerend en nog machtiger misschien. Gelukkig indien dan een oogenblik die gemoedsstemming den godsdienst te scheiden weet van het socialisme, en dan iemand daar is die in het socialisme het kwade te scheiden weet van de edelmoedige drijfveer waarop het berust en

Betoging in Eisden (1921). Het spandoek vermeldt: Weg met de klassenstrijd – Meer broederlijkheid.

die het in zeker mate veredelt. O gij, die zielezorg hebt en in beangstheid om het lot der zielen, uitvalt tegen het zoo gevaarvolle socialisme, leert toch nader inzien wat het socialisme in werkelijkheid behelst om dan met menschenkennis te schatten of te weren de verschillende gevoelens die het ons vervreemde broederhart kloppen doen. Vooral bouw toch geen chineeschen muur op tusschen de menschen-in-het-socialisme en u, de eenige dragers van het godsdienstige levensbrood. In het socialistische geslacht van heden dat nog de grondslagen van den godsdienst kent en zich nog alle zijn Sakramenten herinnert, liggen de beschavingsschatten van den Christendom nog in. Na enkele geslachten zal het niet meer alzoo zijn. (...) Nu is 't nog de tijd om misverstanden op te helderen, om de katholieke stelling te verduidelijken, om den erf-schat ons door Christus op het kruisbed overgereikt, in onze broeders en zuster te bewaren. (...)

In die oogenblikken dat het hoofd wordt geschud over het raadsel van het menschelijke

lijden en van 't hiernamaals, is het hart ten halve reeds bereid om berusting te zoeken bij een ideaal van zedelijke goedheid, dat men nader overwegen wil. En dan vat vaak de socialist zijn socialisme saam in deze edele christelijke uiting: 'Ik ben en blijf de zaak toegeedaan van den minderen man' (...). Kwame dan de godsdienst daar niet te staan als soldenier van het kapitalisme, als stelselmatige verdediger van den economischen vorm der 19de en 20ste eeuw, dan werd zijn stem gehoord. Nu meent de socialist dat hij niet meer met al de hevigheid van zijn gemoed voor den minderen man zijn mag, indien hij den godsdienst terug onthaalt.(...) Helpe de goddelijke Genade en bij de dragers van het godsdienstleven, en bij onze socialistische broeders waar wij misschien wel wat al te weinig de hand naar reiken. (...) Onderscheidend tusschen de economische utopie en de antigodsdienstige beïnvloeding kunnen we veel tot het innig menschelijk geluk terug brengen, dat nu door de Genaden van het Kruis niet meer bereikt wordt." (12 mei 1912)